

MILA (457) *sb f*

mila (455), **miela** (1), **miała** (1); mila : miela : miała *LibMal* (43:1:1).

e oraz pierwsze a z tekstu nie oznaczającego pochyleń; końcowe a jasne.

sg *N* mila (10). ◇ *G* mile (31), mili (1); -e : -i *BielKron* (6:1; 277v). ◇ *A* milę (49). ◇ *L* mili (13). ◇ *pl N* mile (2). ◇ *G* mil (255). ◇ *A* mile (51). ◇ *L* miläch (14); -äch (7), -ach (5); -(a)ch (2); -äch *BielKron* (3), *GórnDworz*; -ach *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *GórnRozm*; -äch : -ach *StryjKron* (2:1), *KochJez* (1:1). ◇ *du A* (*cum nm*) mili (30) *LibMal* 1543/68v [2 r.] 1546/112, 121v, 1550/157, 1551/164v, *BielKron* 116y, 202, 249v, 284v, 306, 309, 364v, 383v, 433, 435, 436, 447, *KwiatOpis* C3v, *SkarŻyw* 580, 582, *StryjKron* 772, *KochJez* B3, B3v, *ActReg* 56, 57, *WujNT* 294, *SarnStat* 1110 [2 r.], *KlonWor* 4. ◇ *L* (*cum nm*) milu (1) *MiechGlab* 76.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XIX w.*

*Miara odległości, której wielkość zależała od kraju i czasu; w Polsce tzw. mila wielka, średnia i mała, tj. ok. 7810, 7030 i 6250 m; w tekstach dotyczących okresu wcześniejszego oznacza milę rzymską, tj. ok. 1,5 km (1000 podwójnych kroków); miliare Mącz; miliarium Calep [w tym z z liczebnikiem lub z zaimkiem liczebnym (383), z elipsą liczebnika „jeden” (68); liczebnik + „mila” (346), „mila” + liczebnik (37)] (457) : BierEz B2; Ten wyfep Taurika lezy miedzi Białym ieziozem mając na dłużę dwadzieścia y cztyrzy mil á na szyrzę pięthnaście [longitudinis XXIII miliarium, latitudinis vero XV miliarium *Miech* E4] *MiechGlab* 70; *KłosAlg* H2v, H3; *LibLeg* 6/118, 10/123v, 11/77v, 134; *LibMal* 1543/67, 1545/96, 99, 1551/164v [2 r.]; *Vzdę* straci [pan] fiódło ftłucze Sam fie milę piefzki tłucze *RejRozpr* H2, Gv; *Obras Czeńtochowki*/ do ktorego [...] fkielkádziefiąt mil kożdego roku biegiacie *KrowObr* 113; *RejWiz* 56, 103v, 123v; *RejFig* Bb4v, Bb8v; *RejZwierz* 58; według dálekości thych fłopniow [w znamionach *Zodyjaku*] fnádnie być może ziemiá rozmierzóná ná mile/ ná ftáiianie/ y ná fążenie álbo fłopnie/ w iednę milę poczytáiąc dwie godzinie wolnego chodu. Według tego pocztu iefł wżytkiey ziemie wkoło mił [!] 5400. *BielKron* 263; oni [*Moskwa i Tatarzy*] nie ná mile liczą ziemie/ iedno ná werfty á czunkałzy: Werft iefł piąta część mile. *BielKron* 436, 263 [2 r.], 269, 270v, 271, 281v (41); *Mniemacie* [...] że to wam baiano/ Kiedi wobiazd Kijowa siedm mil powiadano. *KochSat* A3; *Mącz* 221c; *GórnDworz* B5v; *HistRzym* 121; *KwiatOpis* B, Bv, B3, Dv; będzie podobno ku onemu chłopu co milę idzie do kościoła *RejZwierz* 15v, 147v; *Oczko* 7v; y fuknem siedm mil drogę z Poznánia do Gniezná vsławfzy fám znim [*Bolesław z Ottonem*] fzedł piefzo/ afz ná mieyce *SkarŻyw* 357, 90, 357, 519, 582; á puściłem fie fámó czwárt dla drukowania tey Kroniki náfzey aż do Krolewcá mil 20. *StryjKron* 72, 72, 406 [2 r.], 692; *KochFr* 26, 133; *ActReg* 5v, 6, 27, 81; *Milliarium* – *Mila*, tifiac krokow wfobie mająca. *Calep* 662a; *WujNT* 294 *marg*; wedle zwyczáiu dawnego máią [woźnowie] fie záchowác/ á nie wyciągác áni brác więcéy ieno od wniesienia pozwu/ od mile grofz/ od pułmile pułgrofzá. *SarnStat* 1162, 973, 974, 1110; *KmitaSpit* B; Nie był tu/ tyle mil ftąd iefł *SkarKaz* 421b, 386a; *CzahTr* L2; Lecz gdzie fie páńftwo kilá fet mil fzerzy/ trudno fie wżytkich przednich obywatelów dokládác. *SkarKazSej* 691a; *KlonWor* 4, 80.*

mila czego (7): Potym odefzli z Bethel/ á iefzcze było máło nie milá chodu do Efraty [*quasi miliare terrae, ad veniendum in Ephrat*] *BibRadz Gen* 35/16; *BielKron* 267v; ad tertium lapidem, Trzy mile

drógi. Nam olim lapidibus erectis miliaria signabantur *Mącz* 184a, 221c; *BudBib Gen* 48/7. Cf »mila ziemie«.

ile mil do czego (42): *MiechGlab* 77; Miechowitá Moſkiewfká ziemię thák rozmierzyl/ z Wilná do Smoleńfká fto mil/ s Smoleńfká do Moſkwy fto mil/ s Moſkwy do Wołochdy fto mil/ od Wołochdy do Vítynhy fto mil/ od Vítynhy do Viatki fto mil/ od Viathki do Permskiej ziemié fto mil/od tąd do ziemié Wohulckiej trzydzieści mil/ á tá ná gránicy Tátárskiej *BielKron* 436, 267v, 309, 414v, 431, 431v [2 r.] (38); ztąd iedno dwie mili Do Toropcá *KochJez* B3v, B3; *SarnStat* 134.

ile mil, milę, w mili, mila od czego (152:13:9:3): poſsedl [...] aż do Betleiem miaſteczka/ ktoré bylo fteftz mil od Ieruzalem. *OpecŻyw* 14v, 10, 16v; A Scandia leży na zachod flonca ku połnoci za morzem Germanfkim z Dacią pograniczna [...] wiele mil [!] [*multis milibus passuum Miech Dv*] od Scitiei leżąca. *MiechGlab* 50, 52, 77; *LibLeg* 7/103, 11/75v [2 r.], 76, 77; Ifch v panyey ftempinſkyey myalya od olyeſchnyche wtempinyu zeliflawſky myewa przechowane. *LibMal* 1546/121v; Bill dwa kroc z Gorcze czwyercz myelye od Kobilina *LibMal* 1546/123v, 1543/67v, 68 [2 r.], 68v [2 r.], 69, 72v (29); Kazdy małſzonke ſwa virzy [w noc św. Andrzeja]. By byla fto myl od niego *RejKup* 15; To mieyfce milę od Bázyleiey ieft *BielKron* 283v; Boleſław podkáli fie [z cesarzem] milá od Wrocławia *BielKron* 352, 18, 104, 116v, 149v, 194v (91); *OrzQuin* Z4; *GórnDworz* S5v; *HistRzym* 38; Dwor Xiążęciá Chryſtophá tefz był/ dziewięć mil od Párnáwy ku Rydze. *KwiatOpis* C3v, B3v, B4 [2 r.], C3, C3v, C4 [3 r.]; *RejZwierc* 185v; Ale S. Benedict [...] ná puſtynią fię/ którą Sublakus zową/ oſm mil od Rzymu vdał. *SkarŻyw* 249, 429, 533, 573, 580; Drugie woýſko wiefze/ ktorego 50000. leżało z Srebrnym od Orſzy dwie mili *StryjKron* 772, 155, 320, 325, 355 [4 r.], 395, 421 [2 r.]; *KochJez* B2v, B3; Samuel Stadnicki przyszedł na mą ſtraż trzy mile od Wielunia nad Parzimiechami *ActReg* 56, 28, 49, 56 [2 r.]; *KochAp* 12; Iey ſprávą zbity Zeglarz z Náwy w pławnym biegu/ Przedfię rąmionmi krzepi choć fto mil od brzegu *RybGęſli* B; OD Narwie do Gdańfká álbo do Lemburgu, ieft 130. mil morzem brzegu piéknégó *SarnStat* 134, 1073; *CzahTr* Hv [5 r.].

ile mil za co (3): *MiechGlab* 76; *LibMal* 1546/111; [Olgerd] gránice Litewſkie aż zá Mozaiſk 6. mil vgruntował. *StryjKron* 787.

ile mil, w mili, milę za czym (14:1:1): Sthych yednego [konía] przedali wparchyenu trzi mylye za Glogowem a drugyego czu kozlicz pol trzeczi mylye za Glogowem *LibMal* 1547/135, 1545/101v, 1546/112, 1547/134v, 135 [2 r.] (9); *BielKron* 229; Rohátin Miáfteczko 7. mil zá Lwowem przez podanie wziął *StryjKron* 717; Zá Orſzą cztery mile gdzie Kropiwná płynie/ Stáneſli [hetmanowie] *StryjKron* 742, 355, 421, 687; Trzy mile zá Káleſem, ochromiał koń pánu *CiekPotr* 71.

W charakterystycznych połączeniach: cała, dobra mila; biegać milę, chodzić (4), iſć (5), (od-, prze-, u-, wy) jechać (a. jeździć) (19), klusować (3), plywać (a. płynąć) (3), przemierzyć (2), ujſć (6).

Przysłowie: ná podolfká milę [ſmierć] ani fie zátchnie/ á káždego by wierę ná trzy fkoki fkakał thedy pewnie vgoni *RejZwierc* 159v.

Zwrot: »mile mierzyć (a. przemierzyć); rozmierzony na mile« [szyk 3:1] (3;1): nie maią [Tatarzy] drog ani przewozow tylko dziennem chodem ſwe mile mierzą [per dies iter suum computant *Miech* B2]. *MiechGlab* 23; *BielKron* 263; *KlonWor* 4, 80.

Wyrażenia: »mila nasza« = *mila polska: wielka, średnia lub mała* [szyk 3:1] (4): *MiechGlab* 23; *BielKron* 267v, 454v; W Królestwie Peru/ iest rzeká Márágnon/ mil fzełnaście náłzych wizerz byftro idąc/ y bárzo głęboko/ ku wchodowi *Oczko* 7v.

»mila ziemie« (2): vmárłá v mnie Rachel w ziemi Kánaáńkiewy wdrodze/ gdy iefzće milá ziemie chodu do Efraty (byłá) [*esset miliare ad terrae Ephrath in veniendum*] *BudBib Gen* 48/7; poźedł [*Nahaman*] od niego [*Elizeusza*] iáko milę ziemie [*quasi miliare terrae*]. *BudBib 4.Reg* 5/19.

Zestawienia: »mała mila« = *mała mila polska, ok. 6250 m* [szyk 2:1] (3): Cynamon [*idzie*] z Zalonu/ za Kalekutem dwie ście y fześcdziefiąt leukás/ to iest máłych mil. *BielKron* 268v, 454v; Od niego [*Bardiowa*] Machowicá záfię w mály [!] mili *CzahTr Hv*.

»mila niemiecka« = *ok. 7500 m, mniej więcej równa wielkiej mili polskiej* (17): wiezdzą [*Turcy*] połpolicie dnia kaźdego XX mil náłzych niemieczkich [*XX miliaria magna Germanica Miech B2*] *MiechGlab* 23, 78; bowiem tylko Europá w fzerz ma 225. mil Niemieckich/ to iest od morzá Egeum do Oceaná Hiberniewy *BielKron* 271, 263, 274, 277, 283, 286 (15).

»mila podolska« = *prawdopodobnie około 10.000 m; miliare Russicum, Podolicum Cn; tu przen: bardzo duża odległość* (1): *RejZwierc* 159v cf *Przysłowie*.

»mila polska« = *mila wielka, średnia lub mała; leuca item Polonica, ut Clavius Germanicam leucam vocat mensuram passuum 4000, quae par est nostra; mensura longitudinum 32 stadia seu quater mille passus longa, parasanga, schoenus Cn* [szyk 1:1] (2): *RejZwierc* 240v; fzli [*uczniowie*] do miáłteczká ktore było ná fześcdziefiąt ftáiw od Ieruzálem (*marg*) to iest, dwie mili polskie. Bo 30. ftáiw czynią iednę milę. (–) *WujNT* 294 *marg*.

»poł (a. puł) mile« [*w tym: pisane rozłącznie* (8), *łącznie* (7)] (15): pyothrek chczał v yednego fcholtyfcha polmylye od rzeki wmylowye podkopacz fyą do Comory po fchati *LibMal* 1543/75, 1547/126v, 135, 1554/192v; *RejFig* Bb6v; [*w mieście Edyburgu*] Iest przedmieście ná zachod pułmile ná dłużą. *BielKron* 277v, 273v, 307v; *HistRzym* 30; *ActReg* 49; iż Zakon y poddáni iego téy [*Noteszy*] rzeki wftepując ku górze ná półmile/ á zftepując nádół także ná półmile/ y ku Królestwu półmile [*ascndendo dimidium miliare et descendendo similiter medium miliare ac versus Regnum dimidium miliare JanStat* 849] [...] niech máią wolné wzywánié *SarnStat* 1073, 1073 [3 r.], 1162.

»mila wielka« = *wielka mila polska, około 7810 m* [szyk 2:1] (3): IVhrzy poźli z krainy Scithyfkiewy połnocney á barzo zimney, na pięć fet mil wielkich od Mołkwy [...] leżącey [*quingentis miliaribus magnis Germanicis distante Miech D2*] *MiechGlab* 52; *LibLeg* 11/77; *BielKron* 309.

»mila włoska« = *w przybliżeniu 1569 m; milliare, milliarium, Polonicum milliare, quod Italica 4 seu 32 stadia seu 4000 passuum continet Cn* [szyk 9:3] (12): Ale Rzym Włofki iest okragły maiąc trzydzieści mil wlofkich, á náłzych dzidfięć [!] w okrag [*ambitu murorum triginta duo miliaria continet Miech E4*] *MiechGlab* 70, 69; Werft v nich [*u Moskwy*] iáko Włofka milá *BielKron* 430, 270v, 273v, 274, 277v, 442v; Stathmos, Połski cug to yeft XXVIII. wlofkich mil. *Mqcz* 412a, 371c; *SkarJedn* 217; (Lecz Bethánia byłá blisko Ieruzálem iákoby ná piąćinaście ftáiw.) (*marg*) ktore czynią pułmile polskie á dwie mile wlofskie. (–) *WujNT Ioann* 11/18.

Szereg: »leuka albo (to jest, jako zową) (mała) mila« [szyk 3:1] (4): Ieſth mil (álbo iáko oni [mieszkańcy wysp Kanaryjskich] zową leuki) do Kánaryey 1200. *BielKron* 440v; Było tho mieyſce [...] od wyſpu Izábelly ſzeſćdziesiąt leuk/ to ieſt mil. *BielKron* 442v, 268v, 454.

Wyrażenia przyimkowe: »na [ile] mil, milę« (37:14): ktorego [Aleksander Szachmeta] znamienicie prijął, thak iż też przeciw iemu wyiechał na milę [ad unum miliare Miech B4v]. *MiechGlab* 31, 52, 72, 78; *HistAl* H5v; *KrowObr* B2v; A ktoby cię kolwiek gwałtem przymuſzał ná iedną milę [miliare unum]/ idź z nim dwie. *BibRadz Matth* 5/41; Miáſto [Moskwa] ieſt wielkie z drzewa budowane/ ieſt go wokoł ná fiedm mil *BielKron* 430, 75v, 249v, 250v, 267v, 269v (22); Planities millia passuum tria in longitudinem patebat, Ná trzy mile błónia w dłuſz było. *Mącz* 283b; *RejZwierc* 159v; *BudNT* A8v; *CzechRozm* 247; poſłał [papież] koſci ſwiętego Floryána męczeńniká do Polſki/ roku Páńſkiego 1163. [...] z nabożnymi ná fiedm mil procesyámi duchowieńtwa. *SkarŻyw* 403; *StryjKron* 390, 617; *CzechEp* 29; *ActReg* 57, 130; *WujNT Matth* 5/41; Z wozem kto iedzie/ ten od koniá do wozu ná milę dwa groſzá dáć ma *SarnStat* 974, 974 [2 r.], 1073 [3 r.], 1110 [3 r.]; Leżało trupow pełno ná kilká mil wſzędzie *KmitaSpit* Cv; *KlonWor* 4.

»o [ile] mil« (1): wody proſili [...] ále fię wodá/ po ktorą było o kilá mil chodzić/ nienáydowná *SkarŻyw* 452.

»w(e) [ile] mil, mili« = w odległości iluſ mil, na ileſ mil (38:4): Potym iakoby we dwu milu [quasi duobus miliaris Miech E4v], za Oczarkow ku połdniu też był zamek Dzaffow *MiechGlab* 76; *LibLeg* 11/77 [2 r.]; the [konie] przedali [...] we wſy zoną stroną kobilina yakobi wpulthoru myll *LibMal* 1547/130v; Drugie [rzeki górskie] ledwe we ſtu mil/ też do morzá wchodzą. *RejWiz* 145v; Miáſto główne w Szkociei ieſt Edyburg nie dáleko od morza/ Port morſki w czwieri mili *BielKron* 277v, 283v, 405v, 423, 431, 432 (12); *SarnUzn* E5; *GórnDworz* P5, S5v; ieden od drugiego w mili ſie o nowinach pytáią. *RejZwierc* 185v; kiedyby tákich zamkow w kilku milách [aliquot miliarium] od ſiebie niemáło zbudowano *ModrzBaz* 103v; pátrzyła w tę ſtronę [...] zgorącym prágnieniem ſłuchania ſłow Bożych z wſt iego [ſw. Antoniego] we dwu milách każącego. *SkarŻyw* 545; *StryjKron* 155, 355 [2 r.], 687; *KochJez* B2, B2v, B3, B4; KIedyscie fię tych pomiarów ták dobrze wczili/ Ze wiecie ilé kroć koło obróci fię w mili *KochFr* 25; *GórnRozm* G3; *GostGosp* 74; *GostGosp Pon* 170; *ActReg* 27; SIemienki w Rádomſkiéy ziemi mieſzkáiąc w mili od kłaſtorá/ ábo bliżey Siećiechowſkiégo *KochAp* 12; *CzahTr* Hv [5 r.].

a. *Jako miara powierzchni dużych obszarów (ziem, lasów, miast, wysp) (7)* : fámi [Gotowie] w tych polách ofiedli (ktorych pol ieſth bliſko dwu ſeth mil) *BielKron* 297v, 337 [2 r.], 439; Ieſt tey ziemice oſm mil/ ktora ſie poczyna od końcá rzeki Nerwy [...] á kończy ſie áż pod Rewlem. *KwiatOpis* A4; Dał kłaſtorowi onemu trzy mile puſzczey ná wyżywienie zakonników *SkarŻyw* 231.

Wyrażenie przyimkowe: »na [ile] mil« (1):

Zestawienie: »mila niemiecka« (1): Ieſt zá Szweciá ku pułnocy w ziemi Biármiey puſzcza wielka/ ktorey ieſth ná oſmndziesiąt mil Niemieckich *BielKron* 295.

Synonim: 1. zest. »mała mila«: *leuka*.

Cf **PULMILE**